

Filozofové ve městě

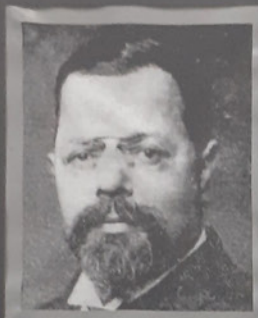
Radim Brázda

MUNI
ARTS

M U N I
1 0 0

[vedoucí katedry] wt

Otakar Zich
25. 3. 1879 · 9. 7. 1934
1920 · 1924

Mihajlo Rostohar
30. 7. 1878 · 5. 8. 1966
1924 · 1927

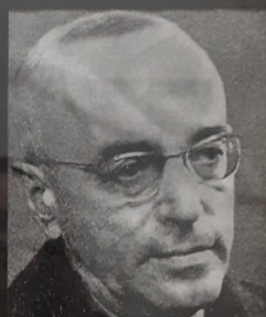
Vladimír Hoppe
19. 8. 1882 · 3. 3. 1931
1927 · 1931

Josef Ludvík Fischer
6. 11. 1894 · 17. 2. 1973
1931 · 1947

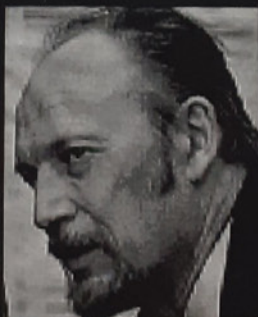
Josef Tvedý
19. 9. 1877 · 13. 3. 1942
1938 · 1939 (spolus J. L. F.)

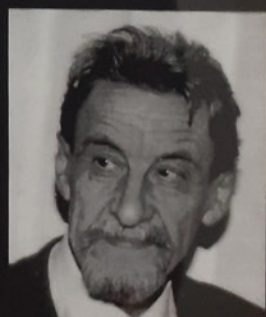
Minko Novák
3. 10. 1901 · 16. 9. 1980
1948 · 1953

Josef Macháček
4. 12. 1917 · 12. 7. 1984
1954 · 1963

Jiří Cech
31. 12. 1925 · 22. 7. 2002
1970 · 1990

Lubomír Navj
15. 4. 1930 · 15. 11. 1996
1963 · 1969 / 1991 · 1996

Filozofové ve městě

Radim Brázda

Publikace je součástí ediční řady MUNI ARTS 100, kterou filozofická fakulta vydává u příležitosti 100. výročí založení Masarykovy univerzity.

© 2021 Masarykova univerzita

ISBN 978-80-210-9827-5

ISBN 978-80-210-9826-8 (brožováno)

<https://doi.org/10.5817/CZ.MUNI.M210-9827-2021>

Obsah

3 x 3 je devět filozofů	7
Otakar Zich - muž a klavír na počátku	11
Nejen básnický bydlí estetik aneb Z Prahy do Brna a zpět	11
Budování semináře a vědecká výzbroj	13
Filozofové, knihy a klavír	14
Klavír a ticho	15
Zpět a vpřed k ododionu	17
Zich estetik - Mirko Novák o Zichovi	18
Vina jako operní problém	22
Mihajlo Rostohar - experimenty a malé vrtochy velkých mužů	25
Do Brna a v Brně	26
Experimenty v zimě a drobné vrtochy učených mužů	28
Experimentální psychologie na Filozofickém semináři	31
Exkurz: Ernst Mach - filozof z města Brna	33
Osobní peripetie praktikujícího a experimentujícího psychologa	36
Vladimír Hoppe - filozof, který příliš nemluvil	41
Index lectionum a venia docendi	41
Návrh na jmenování mimořádným profesorem	43
Dva mikrovrtochy mlčenlivého muže	44
Niterné otřesy a klíčové události v životě filozofů	45
Pátá procházka samotářského chodce	48
Epilog o mlčenlivosti	51
Josef Ludvík Fischer - deník, Sókratés a skladebná filozofie	53
Z Olomouce do Brna	53
Úskalí počátku a sebezrcadlení	55
Vedoucí semináře ve víru administrativy a reforem	58
Filozofové, ženy a smrt	60
Sókratés aneb Ženy vstupují do dějin filozofie	61
Josef Tvrdý - průvodce filozofií a bytí k smrti	65
Malé knihovni, antikvární a archivní preludium	65
Praha, Brno, Bratislava	66
Josef Tvrdý v první světové válce	68
Filozof na cestách - Oxford 1930 a IX. filozofický kongres v Paříži 1937	71
Sled událostí, který končí smrtí	74
Svědectví a vzpomínky	78
Epilog - cestou světla ze smrti a k humanitě	80

Mírko Novák - estetika, hudba a problém oficiála Tříšky	85
Nahlédnutí do osobní korespondence, politické školení mužstva a kamna.....	86
Estetika jako nauka o krásnu a estetika již ne krásných umění.....	88
Hudba k práci i oddechu, trampoty oficiála Tříšky a sonosféra.....	92
Sonosférický epilog	95
Josef Macháček - učitel v čele filozofického kroužku	99
Navigovat v obtížném ideologickém terénu.....	100
Macháčkův filozofický kroužek	104
Pavel Barša: Vzpomínka na Josefa Macháčka	105
Břetislav Horyna: Filozofický kroužek profesora Josefa Macháčka	107
Exkurs - Collegium Philosophicum	110
Macháčkův Filozofický deník	112
Jiří Cetl - filozofické apokryfy a podzim filozofů	119
Přihlížející filozof aneb kopaná a hokej jako (téměř) teoriá horos	120
Filozofické apokryfy.....	122
Návštěva u Zenóna	123
Návštěva u Hérakleita	124
Stáří, teorie, humor a smrt	125
Lubomír Nový - filozof v neklidné době	131
Skeptická mezihra	132
Nekrology na živé.....	135
Cetlovy teze o Novém (a Marxovy teze o Feuerbachovi)	136
Epilog pro posledního čtenáře	139
Prameny a bibliografie	141
Summary	145
Jmenný rejstřík	147

3 x 3 je devět filozofů

Na chodbě Katedry filozofie FF MU v Brně na ulici Arna Nováka 1 je umístěn zarámovaný obraz složený z devíti fotografií dosavadních vedoucích katedry. Vpravo od něj je další, se stejně velkými fotografiemi dalších dvou vedoucích katedry z poslední doby. Současně je na něm dostatek místa pro ženy a muže dalších desetiletí. Vstřícně bychom si to mohli vyložit tak, že se předpokládá, že se bude filozofie vyučovat ještě dalších sto let. Již nyní je jisté, že se k úctyhodným mužům v čele katedry přidá první žena, Zdeňka Jastrzemska, která vykonává funkci vedoucí katedry od roku 2012.

Připomenout při výročí 100 let od vzniku Masarykovy univerzity filozofy, kteří stáli od jejího počátku v čele katedry, by bylo možné několika způsoby. Jedním z nich by bylo umístit fotografii vedoucích kateder na sociální síť, napsat vzpomínku či krátký komentář. Je možné, že by se takovému statusu dostalo i několika symbolů zvednutých palců a objevila by se řádka osob, kterým by se to líbilo či nelíbilo. Domnívám se, že podobná instinktivní reakce (zdráhám se zde použít slovo reflexe) by byla zapomenuta za několik hodin. Ti, kterým by se to líbilo, by například od uvedených filozofů neznali ani řádku nebo by netušili, čím se zabývali a jakými životními peripetemi prošli. Proto jsem zvolil pro připomenutí způsob tradiční. Zmíněné filozofy se pokusím připomenout s pomocí jejich textů, materiálů uložených v Archivu MU, dopisů, drobných dokumentů, vzpomínek, myšlenek a naznačím, jak by filozofická témata, kterým věnovali pozornost, mohla spojovat minulost s přítomností. Reálně to znamená, že jsem strávil nějaký čas s texty filozofů, kteří působili na téže instituci, pohybovali se ve stejné budově, na stejné chodbě a v případě Josefa Macháčka i ve stejné místnosti, kde mám nyní pracovnu. Některé z nich si pamatuji osobně, s jinými jsem se seznámil díky jejich textům a archiváliím. Vznikne-li připomenutí v podobě textu, mohl by se ten, kdo se zmiňuje o mužích, stojících posledních sto let postupně v čele katedry filozofie, domnívat, že s minulými stále sdílíme mnohá společná témata. O tato témata a otázky, které se nám zdají společné, se mohli i oni dělit s filozofy své a předcházejících generací, stejně jako my filozofické problémy a otázky sdílíme v jiném kontextu s filozofy současnými a předcházejícími. Vědomí této přirozené kontinuity hutně popisují verše Jana Skácela: „*Je včera, bude dnes a bylo zítra...*“¹ S Janem Skácelelem se občas někteří z našich filozofů generace 60. let setkávali v někdejší Akademické kavárně, hned naproti Filozofické fakultě MU. Pro nás jsou přítomni již jen prostřednictvím textů, archivu a vzpomínek na ně, které nám mohou zprostředkovat ti, pro které je ještě „zítra“. Uvědomění si této přirozené kontinuity, již se po čase staneme součástí i my, bylo prvním z důvodů, proč sestavit text s názvem *Filozofové ve městě*. Postojíme-li před malými portréty prvních vedoucích Katedry filozofie, vzpomeneme-li na Skácelovy verše, rychle by nás mohlo napadnout, že se neodvratně i my staneme byvšími, a proto bychom mohli těm, kteří budou byvší za dalších 100 let a v počátečních úsecích svého života absolvují studium na naší katedře, zanechat krom jiného i připomínku, že pro nás je stále i „včera“, současně víme, že naše „dnes“ bude byvší, a věříme, že rovněž pro ně i „zítra“ bude nějaké „včera“.

Aby však nezůstalo jen u slovní hříčky, jež je variací na přímé a jasné sdělení, které nám na hřbitovech připomíná: „*Co jste vy, byli jsme i my, co jsme my, budete i vy*“, vyplníme toto mezidobí

1 SKÁCEL, Jan. *Co zbylo z anděla*. Praha: Československý spisovatel 1960, s. 31, báseň má název *Dobré věci*.

připomínkami kousků textů a archiválií filozofů, které budeme s určitostí následovat alespoň v jednom rozměru životu. Vybrané ukázky textů, archivních materiálů, jejich komentáře a doplnění nezdůrazňují vždy pouze odborné kurikulum, úctyhodné knihy, které napsali. Primárně nevelebím badatelskou a výukovou činnost. To vše je nezpochybnitelné, dobře doložitelné a poukázali na to mnozí badatelé v oblasti dějin české filozofie (z naší katedry Jiří Gabriel, Helena Pavlincová, Jan Zouhar). Pozornost je zaměřena i na to, co lze nazvat *parva philosophica*, tedy drobnosti, zmínky, poznámky, odlehčené marginálie filozofů, kteří se pomalu stávají neznámými a cizími i pro studenty naší katedry. Součástí vzpomínek se proto může stát i připomenutí neformálních, organizačních součástí akademického života. K nim náležejí vzpomínky na kontakty s kolegy, odkazy na zájmy, sklony, libůstky, žertování a další oddechové činnosti. U některých ze zmíněných filozofů jsou tyto činnosti a zájmy mnohdy nenásilně promíseny s filozofií, filozofickým pohledem na události a své okolí. A od drobných poznámek a postřehů nemusí být daleko k otázkám tzv. kanonickým či velkým. Úctu našim předchůdcům je možné projevit i s příděchem humoru, protože humor a anekdota nás mohou přivést k podobám intelektuálně netriviálního výkonu rozumu. Tuto dimenzi výkonu rozumu, s jehož pomocí můžeme rozšířit schopnost perspektivního vidění ve prospěch přesnější znalosti, vyjádřil pregnantně a v návaznosti na Rabelaise spisovatel Vladislav Vančura: „*Humor není smáti se, ale lépe věděti.*“²

Vděčnou institucí pro získání informací nejrůznějšího typu je archiv. V tomto případě Archiv MU. A v něm jsou uloženy i doklady o drobných vrtoších prvních devíti mužů stojících v čele Filozofického semináře a posléze Katedry filozofie. Německý filozof Odo Marquard jednou s nadsázkou definoval archiv jako to, co vdova/vdovec nespálí z vaší pozůstalosti. Tato definice byla výsledkem hříčky s definicí někdejšího zvyku zvaného *satí*, kterému se konvenčně rozumí jako upálení manželky zemřelého manžela. Marquardova manželka Edeltraut bystře tuto definici upravila: upalování vdov je upalování pozůstalosti zemřelého manžela prostřednictvím jeho manželky. Poznamenám jen, že dnes je bohatá pozůstalost Odo Marquarda a dalších německých filozofů 20. století již bezpečně uložena v krabicích Deutsches Literaturarchiv Marbach. Stejně jako je mnohem skromnější část pozůstalosti pouze některých filozofů z naší devítky uložena v Archivu MU. Díky tomu v ní můžeme listovat. Některé archivní materiály svědčí o malých vrtoších filozofů. Často jsou spjaty i s předměty jako: piano, pohovka, kamna nebo volná jízdenka na dráhu. V textu se podobně jako v každodenním životě a vzpomínkách na něj postupně skládají věci vážné i drobnosti, které je možné označit jako vrtochy, tedy rozmary, choutky, nálady, roudy, chvilkové nápady, výkyvy, tzv. brykule (z fr. *bricole*, uskočení, vzpínání (např. koně), těž potíže, těžkosti, kapric/umíněnost, ale i starosti). Stejně tak se nevyhneme ani zmínce o smrti.

Základní životopisné údaje a alespoň stručný nárys hlavních odborných zájmů všech zmíněných autorů poskytuje *Slovník českých filozofů*, který je dostupný v on-line verzi.³ Proto základní biografické a bibliografické údaje našich devíti filozofů zpravidla neuvádím. První roky Filozofického semináře, ustaveného současně se vznikem univerzity, zachycuje text Jiřího Gabriela s názvem „Brněnský filozofický seminář“.⁴ Další zmínky o díle filozofů, kteří vykonávali funkci vedoucího někdejšího Filozofického semináře i pozdější katedry filozofie (pochopitelně i jejich kolegů), jsou rozesety v textech k dějinám české filozofie, které publikovali především Gabriel, Pavlincová a Zouhar, rovněž jeden z předchozích vedoucích katedry.

2 BLAHYNKA, Milan, VLAŠÍN, Štěpán (eds.). *Řád nové tvorby. Vladislav Vančura*. Praha: Svoboda 1972, s. 75.

3 Slovník je dostupný na adrese: <https://filozofie.phil.muni.cz/vyzkum/publikace/scf/abecedni-seznam>. Vyšel v roce 1998 a hlavní editor i redakční kruh tvoří členové Katedry filozofie. Hlavním editorem byl Jiří Gabriel a redakční kolektiv Josef Krob, Helena Pavlincová a Jan Zouhar. Proto je také slovník dostupný ze stránek naší katedry.

4 GABRIEL, Jiří. Brněnský filozofický seminář. *Sborník prací Filozofické fakulty brněnské univerzity*. B, Řada filozofická. 1993, roč. 42, č. B 40, s. 71–75.

Při výběru materiálů ilustrujících životy a akademické peripetie prvních devíti filozofů v čele katedry jsem využil Archiv MU. Jednalo se především o části označené AMU, fond A 1, A 2 Filozofická fakulta, AMU, fond B 13, Vladimír Hoppe, AMU, fond B 67, Josef Tvrdý. V textu pak budu pouze odkazovat na příslušné základní umístění v archivu a pak již jen na jednotlivé materiály (např. dopisy), které jsou v příslušných složkách AMU dobře dohledatelné. Pro označení Filozofické fakulty Masarykovy univerzity používám v textu zkratku FF MU, pro Filozofickou fakultu Komenského univerzity v Bratislavě FF KU a pro Filozofickou fakultu Karlovy univerzity FF UK. V citacích dopisů, dokumentů, záznamů ze schůzí a dalších materiálů uložených v AMU ponechávám původní a jazykově neupravenou podobu. Některé zde použité výrazy již neodpovídají současnému pravopisu. Proto se v citacích archivních materiálů vyskytují tvary „filosofie“, „filosofický“ a podobně.

Do textu jsou rovněž vloženy dvě osobní písemné vzpomínky někdejších studentů katedry filozofie, nyní profesorů filozofie Pavla Barši a Břetislava Horyny. Požádal jsem je, zda by pro účel této vzpomínkové knihy napsali krátkou reflexi, v níž by z osobního pohledu někdejších aktivních účastníků připomněli činnost a atmosféru filozofického kroužku, který na katedře dlouhá léta vedl Josef Macháček. Oba byli natolik laskaví, že mé prosbě vyhověli. Oběma jim chci zde za to poděkovat. Také v případě jejich vzpomínek jsem ponechal slovo „filozofie“ v podobě „filosofie“ a do podoby jejich textů jsem nikterak nezasahoval.

Jistě si povšimnete, že fotografie tabla s portréty filozofů nemá profesionální kvalitu. Díky tomu, že nenápadně zachycuje symbolicky a zcela náhodně odraz současné vedoucí katedry, jsem zvolil právě tuto verzi, nikoli verzi dokonalé reprodukce. Autorem pomalu mizejících barevných a již neúplných portrétů filozofů, z nichž ale stále zbývají hlavní identifikační znaky a rysy, je kolega Ivo Pezlar, poděkování náleží i jemu.

Těsně před odevzdáním rukopisu dorazila na katedru smutná zpráva o náhlé smrti filozofa Jiřího Gabriela (1930–2020). Jiří Gabriel byl a zůstává nepominutelnou osobností naší katedry. Náleží mezi *Filozofy ve městě*. S úctou připisuji tuto knihu i jeho památce.

V Brně, Marbachu a na Potštejně
v průběhu roku 2020

Otakar Zich – muž a klavír na počátku

Prvním vedoucím nově založeného Filozofického semináře na Masarykově univerzitě se stal v letech 1920–1924 Otakar Zich (1879–1934). Jeho odborný zájem, přednášky a semináře byly zaměřeny na estetiku, psychologii, dějiny filozofie a logiku. V archivu univerzity nalezneme jeho osobní list s razítkem rektorátu MU z 15. dubna 1921.⁵ V příloženém odborném životopise se dočteme, že Zich byl 10. dubna 1911 habilitován na filozofické fakultě v Praze pro obor všeobecná estetika se zvláštním zřetelem k estetice experimentální. Právě v roce 1911 vyšel tiskem jeho spis *Estetické vnímání hudby*. V tomto i v pozdějších významných spisech (*O typech básnických*, 1918 a *Estetika dramatického umění*, 1931) propojoval znalosti z estetiky a teorie hudby s psychologií a znalostmi Husserlovy fenomenologie. Estetiku Zich v té době již přednášel na filozofické fakultě Karlovy univerzity nepřetržitě od letního semestru 1902. V roce 1921 měl za sebou celkem 19 semestrů, a jak uvádí ve svém odborném životopise, zpravidla v rozsahu 3 hodin týdně. Na filozofické fakultě Masarykovy univerzity v Brně byl jmenován řádným profesorem filozofie dekretem ze dne 9. srpna 1920.

Zich začal dojíždět z Prahy do Brna již roku 1919. Se zřízením filozofického semináře a s vykonáváním funkce vedoucího bylo spjato množství organizačních úkonů a starostí, které nemají s filozofickou prací příliš společného a jsou o to komplikovanější, když musíte dojíždět z Prahy. Právě u těchto vezdejších starostí se pozastavím nejdříve a díky archivu nahlédneme, jak k těmto nezbytným činnostem přistupuje Zich estetik, psycholog, filozof a logik.

Nejen básnicky bydlí estetik aneb z Prahy do Brna a zpět

Zich zpočátku do Brna dojíždí z Prahy, ale je zřejmé, že únavné cestování by minimalizovalo zajištěné přechodné bydlení v Brně. V dopise ze dne 16. listopadu 1921 píše Zich děkanovi FF MU:

Vážený pane děkane, nemohu ohlásiti počátek přednášek, poněvadž nemám upraveny místnosti seminární tak, abych v nich mohl umístiti filosof. knihovnu a užítí jich pro přípravu přednášek a pro vědeckou práci za svého pobytu v Brně. Jsem hotov ihned dojížděti i v zimním běhu z Prahy do Brna, nabudu-li jistoty, že se mi v dohledné době dostane rodinného bytu. Svrchu řečená podmínka upravených místností seminárních je však conditio, sine qua non, poněvadž bez ní bych pak neměl vůbec možnosti, v Brně vědecky pracovati. Kdybych naopak dostal rodinný byt dříve, než budou moje seminární místnosti upraveny, začal bych přednášeti i bez semináře, protože bych měl podmínky vědecké práce realizovány do jisté míry doma. V hluboké úctě oddaný Dr. O. Zich⁶

Povšimněme si, že ještě na konci roku 1921 není filozofický seminář upraven do optimální podoby pro přednáškovou a seminární činnost, vyřešeno není Zichovo bydlení a doba, v níž je

5 První dokumenty o filozofickém semináři jsou uloženy v AMU, fond A 1 a A 2, D I, kart. 4, Filozofický seminář 1921/22, 1923. Zde jsou umístěny dále citované dopisy.

6 Dopis ze 16. listopadu 1921.

možné si knihovnu brát s sebou v elektronické podobě, je vzdálena ještě téměř 100 let. Zřízení a umístění badatelské knihovny vyžaduje prostorově a logisticky náročnější řešení než např. jeden externí disk, čtečku elektronických knih nebo tablet. V další korespondenci je patrné, jak se uvedený problém částečně vyřešil v období následujících 11 měsíců a požadavek rodinného bytu v Brně metamorfoval do asketičtější žádosti o rozkládací pohovku na katedře. 11. října 1922 píše Zich v dopise Zemské správě politické v Brně:

Podepsaný ředitel filosofického semináře při filosofické fakultě Masarykovy university v Brně žádá, aby mu pro jeho ředitelnu bylo povoleno skládací křeslo/pohovka/. Podepsaný je nucen dojížděti na přednášky z Prahy, a aby se vyhnul ubytovacím obtížím, nejistotám a nepříjemnostem v hotelích, chce přespávat ve své ředitelně. Proto žádá podepsaný o urychlené vyřízení své žádosti.⁷

V této době byl již Zich řádným profesorem filozofie na Masarykově univerzitě. Je pravděpodobné, že Zichova osobní vazba na Prahu (doktorská promoce 1902, habilitace 1911) a Karlovu univerzitu, kde přednášel estetiku od roku 1902, k tomu částečně nepohodlí spojené s dojížděním a chybějící zázemí v Brně, vedly po čase k jeho návratu do Prahy, kde byl v roce 1924 jmenován profesorem estetiky. Na FF UK vedl seminář estetiky a působil zde až do své smrti 1934. Podstatné bylo, že byl ochoten převzít administrativní zátěž spojenou s budováním Filozofického semináře v Brně, byť jen na kratší dobu.

Zichův návrat do Prahy v roce 1924 proběhl za poněkud utajených okolností. Z dopisu profesorského sboru filozofické fakulty, adresovaného Ministerstvu školství a národní osvěty v Praze, vyplývá, že Zichův návrat do Prahy byl pro brněnskou fakultu překvapivý:

Věci by bylo prospělo, kdyby se byl profesorský sbor filozofické fakulty pražské zeptal po našem mínění o věci dříve, než uvedený návrh učinil, když již kolega profesor Dr. Zich sám neuznal za vhodné, aby děkanovi neb profesorskému sboru naší fakulty napřed oznámil, že miní naši fakultu opustiti; že úmysl ten měl a projevil, dokazují některé důvody uvedené v návrhu pražského sboru, jež nemohly býti bez jeho vědomí a souhlasu pražskými navrhovateli do návrhu pojaty.⁸

Tato pasáž je v rukou psaném originále dána do závorky a přeškrtnuta modrou tužkou. Profesorský sbor FF MU reagoval na dopis z Ministerstva školství a národní osvěty ze dne 4. října 1923, v němž bylo děkanství FF MU v Brně sděleno povolání Zicha z Brna na FF UK. Zdá se, že o tom neměli v Brně tušení, přičemž návrh na povolání Zicha do Prahy na místo řádného profesora estetiky byl dle dopisu z ministerstva projednán a jednomyslně schválen na zasedání profesorského sboru FF UK již 15. června 1923. Komunikace z blíže neznámého důvodu znatelně vážla. Problém spočíval v tom, že ze sotva vzniklé univerzity v Brně náhle odchází profesor a ředitel teprve se ustavujícího filozofického semináře, kterému přikládalo vedení fakulty značnou důležitost.

V dopise, který podepsal za profesorský sbor Arne Novák, Julius Glücklich a Antonín Beer, se o Zichovu odchodu do Prahy píše:

[...] jeho odchod jeví se pro nás tedy povážlivým. Ale oč důležitějším pro filozofickou fakultu jest, aby na ní byla zastoupena filosofie vůbec! Zbaviti filozofickou fakultu v Brně jejího jediného, řádně ustanoveného filosofa – oba ostatní kolegové jeho skupiny jsou specialisty, jeden sociolog, druhý pedagog – jest věru na pováženou, zvláště není-li mezi mladším dorostem filozofickým po ruce úměrné náhrady. S hlediska organisace filozofického studia můžeme bez nadsázky prohlásiti, že

7 Dopis z 11. října 1922.

8 AMU, A2, D I, Filozofický seminář 1922/23, dopis z 29. října 1923.

prospěch, který bude mít filosofická fakulta Karlovy university řádným obsazením stolice estetiky, nebude moci vyvážit ztrátu sesterské fakulty brněnské, kde stolice filosofie vůbec zůstane takřka-kajíc osiřelá.⁹

Lze jen obdivovat diplomatická vyjádření a ars dictaminis, kterým profesorský sbor dává najevo nelibost, současně pochopení a projevuje značnou vstřícnost vůči zřejmě ne zcela transparentnímu jednání profesora Zicha:

A přece přes to přese vše nestaví se profesorský sbor filosofické fakulty Masarykovy university v Brně odmítavě k návrhu pražskému a nemíní znesnadňovati jeho provedení. K tomuto rozhodnutí vede nás vědomí odpovědnosti plynoucí z citu kolegiality. Mezi důvody pražského návrhu jsou některé, které při hlubším psychologickém rozboru se jeví jakožto subjektivní důvody profesora Zicha, který se s nimi patrně pražským navrhovatelům netajil. Úsudek, že pro „... vědeckou a blahodárnou činnost prof. Zicha není brněnská universita vhodným působištěm a že Zich tam není na svém místě“, byl by pronesen jsa osobou druhou, pro našeho kolegu urážkou; lze jej vysvětliti jenom tím, že tlumočí vlastní citění našeho kolegy. Profesor dr. Zich nevyslovil tohoto přiznání jistě bez bolesti, vždyť do Brna šel z Prahy dobrovolně a uvolil se, že, jak služební přísahou sám stvrdil, pracovati k vybudování nové university. Jestliže v době tak krátké, dříve než mohl vybudovati filozofický seminář a vychovati vědecký dorost svého oboru, projevuje své zklamání, jestliže to, co my všichni považujeme za svou nejen přirozenou, ale i za doslova povinnost, shledává, jak návrh praví „vyčerpáváním energie činností didaktickou a administrativní na úkor své práce, k níž je svým založením především způsobilý a již zasvětil celý svůj život,“ pak jeho subjektivní důvody jsou do jista velice vážné, a nám kolegům nepřisluší zvažovati ho jakkoli na místě, kde se cítí tak nešťastným a kde by ho další práce sotva těšila. Nemůžeme vymáhati na svém kolegovi, aby svou individualitu podřídil blahu a prospěchu university, aby proti své vůli konal to, co se mu jeví obtíží, aby setrval tam, kde po svém vlastním soudu není na pravém místě.¹⁰

Na konci dopisu, těsně před podpisy tří zmíněných profesorů, je touž modrou tužkou, která jednou čarou přeškrtnla výše zmíněnou pasáž, výrazně připsáno: „řekněte mě!“. Mohlo by se jednat o korekturu posledního znění dopisu, z něž byla vypuštěna ona pasáž, která by zřejmě byla chápána jako konfrontační směrem k pražské fakultě i Zichovi. Jaké byly skutečné důvody rychlého a utajeně předjednaného návratu Zicha do Prahy, nevíme, ale Brno Zichovi zřejmě k srdci nikterak zvláště nepřirostlo. Současně právě Zich zaštitil svou odbornou autoritou ustavení Filozofického semináře a věnoval část své práce organizačním věcem spjatým s jeho budováním a rozběhnutím. Fakulta i Filozofický seminář se přes tuto neočekávanou událost, která mírně ztížila počátek činnosti semináře, zdárně přenesla a na místo vedoucího semináře byl posléze jmenován Mihajlo Rostohar, jemuž je věnována samostatná kapitola. Než si připomeneme období, v němž stál v čele filozofického semináře Rostohar, představíme si, co pro Zicha obnášelo budování filozofického semináře a čemu musel profesor Zich rovněž věnovat pozornost a svůj čas badatele.

Budování semináře a vědecká výzbroj

Než se Zich vrátí zpět do Prahy, obstarává nezbytné vybavení nově budovaného filozofického semináře. Z prvních archivních dokumentů je zřejmé, že Zich od počátku rovněž pamatuje na výbavu budoucího semináře hudební vědy a estetiky a shání všemožně prostředky pro všechny tři semináře (dva budou zřízeny později). Filozofický seminář tvořila od počátku tři oddělení:

9 Tamtéž.

10 Tamtéž.

filozofické, sociologické a pedagogické. Funkce vedoucího semináře obnášela zpočátku i zajišťování prostředků tzv. vědecké výzbroje. Spojení „vědecká výzbroj“ se objevuje v několika žádostech, které Zich nejdříve sepsal, následně je schválil děkanát, Zich je poslal na Ministerstvo školství, a to oslovilo Zemskou správu politickou. Vědeckou výzbrojí se mínily knihy, vnitřní zařízení semináře, nábytek do poslucháren, blíže nespecifikované učební pomůcky či prostředky na vydání knih. V dopise z počátku roku 1921 žádá v dalším kole vyřizování zástupce ministerstva Zemskou správu politickou o převod peněz na další vědeckou výzbroj. Tentokrát je mezi požadovanou vědeckou výzbrojí rovněž koncertní piano, které bylo zakoupeno u firmy Josef Lídl v Brně. Na účet firmy Lídl odešlo 20 000 Kč a z této částky se měly ještě zaplatit ochranná pokrývka na klavír a elektrická lampa (náklady na tyto doplňující položky neměly přesáhnout částku 1 000 Kč).¹¹ Z pozdějších Zichových dopisů vyplývá, že po ústním jednání s ministerstvem bylo doporučeno vyčkat z úsporných důvodů na příležitostnou koupi. Ta se naskytlá v prosinci 1921, kdy firma Lídl nabídla zánovní a továrnou Petrof znovu restaurované koncertní křídlo za uvedených 20 000 Kč. Ředitel filozofického semináře si přibral k prohlídce koncertního klavíru docenta hudební vědy dr. Vladimíra Helferta a klavírního odborníka pana Kaprála, majitele hudební školy v Brně. Trojice mužů uznala koupi za velmi výhodnou, „*pročťž ji podepsaný neprodleně provedl*“. Klavír byl dopraven do přednáškové síně v Zemském muzeu koncem ledna 1922 a „*jest od té doby používán při universitních přednáškách*.“¹² Účet za klavír odevzdal Zich na ministerstvu osobně s upozorněním na nutnost pořídit ochranou pokrývku a elektrickou lampu na pult, takže položka za klavír by činila celkem 21 000 Kč. Z následného dopisu bylo zřejmé, že příkrývku a lampu ministerstvo za vědeckou výzbroj nepovažovalo a vytrvalo u částky 20 000 Kč.

Takto bylo získáno piano, na které bude později hrát ještě další z vedoucích katedry filozofie a rovněž estetik Mirko Novák. Bude si na něj odkládat koženou motocyklistickou kuklu, která ještě sehraje svoji roli ve zmínce o dalším z estetiků v čele filozofického semináře. Mirko Novák je rovněž autorem, který bude reflektovat alespoň část díla jednoho ze svých předchůdců v čele katedry filozofie. Jeho reflexi Zichovy estetiky si zařadíme na závěr této kapitoly.

Filozofové, knihy a klavír

Ve vědecké výzbroji filozofů se klavír ocitl jen dočasně, protože tato součást „výzbroje“ měla posléze připadnout později zřízenému semináři hudební vědy. Proto také musel Zich jako ředitel Filozofického semináře nákup klavíru děkanství FF MU řádně zdůvodnit. V dopise z 23. března 1922 Zich píše: „*Pro přednášky některých oborů (psychologie, estetika, hudební věda) je klavír nezbytný*.“¹³ V uvedeném dopise se rovněž zavázal, že bude o klavír pečovat do doby, než bude zřízen seminář pro hudební vědu. Zich jako první ředitel filozofického semináře podporoval zřízení semináře pro hudební vědu a aktivity a žádosti Vladimíra Helferta, který se posléze stal prvním vedoucím semináře pro hudební vědu. Rovněž ustavení semináře hudební vědy začalo shromažďováním a nákupy knih. Dokumenty o nákupech knih tvoří stabilní součást archivních materiálů po celé období, které vyznačuje působení prvních devíti filozofů v čele Filozofického semináře. Tuto činnost dokládají žádosti o dotace, faktury, seznamy knih a korespondence s knihkupci. Patří mezi ně i první žádosti na Ministerstvo školství a národní osvěty o dotace na nákup knih, které formuluje Helfert a Zich se k nim vždy souhlasně vyjadřuje: „*Podepsaný žádá, aby při knihovně filozofického semináře Masarykovy university v Brně bylo zřízeno oddělení pro hudební vědu a aby byla povolena mimořádná dotace deset tisíc Kč na zakoupení nejnnutnějších knih*.“ Knihovna se zde budovala zcela od počátku a do jejího základu se počítala i soukromá knihovna Vladimíra Helferta:

11 AMU, A 2, D I, kart. 4., dopis z 5. dubna 1922.

12 AMU, A 2, D I, kart. 4., dopis z 22. března 1922.

13 AMU, A 2, D I, kart. 4., dopis z 23. března 1922.

Podepsaný má sice svou soukromou knihovnu, ale to přirozeně nestačí, již proto ne, že podepsanému již delší dobu není možno doplňovati ji novými publikacemi, neboť soukromé majetkové poměry podepsaného jsou takové, že je vyloučeno, aby ze svých prostředků kupoval nové knihy. Podepsaný dovoluje si upozorniti, že veškeré jmění své rodiny byl nucen za války věnovati na výživu své pětičlenné rodiny a na studijní cesty, jež na svůj účet podnikal před válkou do Německa a Itálie, takže dnes je odkázán na svůj úřednický plat, jenž ovšem vylučuje možnost sebe menších vydání na knihy.¹⁴

Helfert byl tehdy soukromým docentem a k jím sepsané žádosti ze 13. ledna 1922 připojil Zich plnou podporu z titulu své funkce ředitele Filozofického semináře. Čeho si lze v dopise povšimnout: pisatel automaticky počítá s tím, že soukromá knihovna by sloužila při rozběhu nového semináře, studijní cesty si akademik hradil sám, plat úředníka živícího pětičlennou rodinu sice nedovoluje budování badatelské knihovny, ale v žádném případě to neznamená upuštění od ambice knihovnu budovat i za těchto okolností. Dějiny semináře hudební vědy však již představují jinou linii vývoje. Pokud vím, z dalších vedoucích semináře a posléze katedry filozofie hrával na klavír krom Zicha a Mirko Nováka zcela určitě ještě Jiří Cetl. Původní klavír značky Petrof se vzhledem k omezené životnosti do dnešních dnů nezachoval. Katedra filozofie s ohledem na životaschopnost a replikaci filozofického myšlení ano. Je otázkou, zda pro rozvoj filozofického myšlení může být rovněž dnes účinnou pomůckou a vědeckou výzbrojí klavír nebo spíše elektroencefalograf, dotazník (zosobňující pomstu introspekce, vyloučené bláhové z vědeckých metod zkoumání a navráťivší se mnohonásobně právě v podobě dotazníku) či později funkční magnetická rezonance, která dodává mozkové skeny.

Klavír a ticho

Klavír, tóny a zvuky, které je možné s jeho pomocí vydávat, jsou nástrojem, s jehož pomocí bylo možné mapovat meze spojené s vnímáním hudby. Ve stejném období, kdy se Zich snaží získat kvalitní Petrof pro filozofický seminář, dějí se v hudebním světě v oblasti využití klavíru jako nástroje nejrůznější kousky. Klavír je v různých variacích nedílnou součástí instrumentace hudby k dadaistickému a postkubistickému filmu *Ballet Mécanique* od George Antheila z roku 1924. Základní obsazení hudebního doprovodu k tomuto experimentálnímu filmu bylo: 16 samohrajících pian (tzv. pianolas), 2 klavíry, 3 xylofony, 7 elektrických zvonků, 3 vrtule a sirény, 4 basové bubny a 1 tam-tam. Prozkoumávání hudby, tónů a jejich působení na člověka není vázáno pouze na klavír a dostává se v této době přející hudebním avantgardám do dosud nevídaných konstelací. V přístavu v ruském Baku provedl v roce 1922 zvukový průzkumník Arsenij Avraamov (1885–1944) premiéru *Symfonie pro tovární sirény*. Ve složení orchestru se objevují tovární sirény, baterie dělostřelectva, kulometry, klaksony aut a autobusů, píšťaly posunovacích lokomotiv a mlhové sirény lodí kaspické flotily.¹⁵ Zatímco Zich nakupuje klavír pro filozofické potřeby, Avraamov navrhuje všechny klavíry spálit. Důvod? Klavír s vizualizovanou dvanáctitónovou, na oktávách založenou stupnicí Avraamovi údajně symbolizoval útisk sluchu, zosobněný pevně danou tónovou řadou. Avraamov předložil teorii mikrotonální „ultrachromatické“ hudby a sestavoval nástroje, na které by se tato hudba dala zahrát. Počátkem 20. století se snažil komponovat skladby, v nichž se pokoušel realizovat odlišnou organizaci zvuku symfonického orchestru, včetně využití nejrůznějších zdrojů zvuku, hřmotu a ruchů. Symfonie sirén byla výsledkem jeho činnosti v oblasti topografické akustiky, v níž hledal pro určitá prostředí či urbánní kontexty adekvátní hudební žánry. Součástí hudebních kompozic se stávaly zvuky a ruchy, které v té době byly

14 AMU, A 2, D I, kart. 4., dopis ze 13. ledna 1922.

15 O této epizodě v dějinách hudby píše například ROSS, Alex. *Zbývá už jen hluk*. Praha: Argo 2011, s. 206.

pořizovány přímo v terénu. Dalším z těch, koho zajímala tato možná rozšířená dimenze hudby a obecně tónů a zvuků, byl Dziga Vertov (1896–1954). Do svého slavného filmu *Entuziasmus: Symfonie Donbasu* (1931) nahrál díky tzv. „šorinofonu“ (zařízení, vynalezené Alexandrem Šorinem, které zaznamenávalo zvuk na filmový materiál) zvuky města, průmyslové ruchy přístavu, železnice, tramvají. Součástí filmu byla „hudba“ v rozšířeném modu, který otevíral další zvukovou dimenzi slyšitelného světa.¹⁶

Snahy o narušení a rozšíření tónové škály na samotném klavíru bylo možné ve stejné době sledovat i u nás doma. Alois Hába rozvíjel mikrotonální hudbu, jejíž provádění bylo možné díky speciálním nástrojům.¹⁷ Jedním z nich byl čtvrttónový klavír, na jehož vývoj a výrobu přispěl částkou 24 000 korun i T. G. Masaryk. Celkové náklady na Hábův prototyp čtvrttónového klavíru se pohybovaly kolem 100 000 tehdejších korun. Hábova snaha o rozšíření možností hudby tak byla spjata i s filozofy. V jednom případě jej podpořil Masaryk finančně, duchovní inspiraci obstaral filozof – ezoterik, zakladatel antroposofie a publicista Rudolf Steiner (1861–1925). Hábovu symfonii *Cesta života* inspirovala právě Steinerova christologie, usilující o zprostředkování Krista prostřednictvím nadsmyslového vnímání. Specifický druh klavíru se tak opět stává vědeckou výbavou, o níž referoval Zich v žádosti o nákup klavíru, tentokrát ve volném spojení s antroposofií jako duchovní vědou, která má napomoci pochopit to, co je zprostředkované nadsmyslovým vnímáním (což konec konců znamená pochopit princip působení nadsmyslového vnímání – a to z pochopitelných důvodů dosud není uspokojivě probádáno ani v současné epistemologii).

Cesty hledající od klavíru další rozšíření výrazových možností a překonání hranice stávajících tónových a zvukových škál byly mnohé. Jedna z cestiček hledání neobvyklých výrazových možností vedla i k tichu. S Hábou spolupracoval svého času český skladatel Ervín Schulhoff (1894–1942). V jeho díle nalezneme krom jiného i k dějinám filozofie se přímo vztahující oratorium na text *Komunistického manifestu*.¹⁸ Nás však zajímá zkoumání nových výrazových a tónových možností, a to v jeho díle představuje část *In futurum z Pěti pitoreskních kusů pro klavír* z roku 1919, která se skládá z pečlivě v notovém zápisu uvedených pauz. Je to jeden z případů, kdy se součástí hudební skladby stává ticho. Ve filozofii i hudbě lze mlčet nebo se odmlčet z nejrůznějších důvodů. A důvody pro odmlčení jsou předmětem filozofických i hudebních úvah. Ticho v hudbě vede k limitní skladbě Johna Cage 4:33 pro sólový mlčící nebo skupinu mlčících nástrojů z roku 1952.¹⁹ Tato cesta či linie vývoje hledání ruchů, zvuků (včetně ticha) se rozvíjí neustále. V českém hudebním (lépe snad zvukovém) prostředí ji v současnosti bohatě ilustrují zvukové experimenty Petra Válka (např. projekt *Homade Noise Tutorial*), v nichž se vynalézavě vyrábí a agregují zvuky, ve srovnání s nimiž je např. zmíněná *Symfonie sirén* značně konzervativním hudebním dílem. Zvuky často produkují pohybující se důmyslná zařízení nebo předměty rozhýbávané baterií, větrem, pádem, tekoucí vodou či sestavené autorem. Válek sestavil *silentizer*, malý klavír, který by umožnil specifické provedení i Cageovy skladby. Propracovává možnost nakládání s tichem jako prostorem, do něž může vývoj hudby expandovat. *Silentizer* je krom miniaturní klávesnice opatřen několika regulátory, knoflíky a po zapnutí nevydává ani tón a věren svému názvu, vydává pouze ticho. Válek při imaginární video-recenzi představuje a vysvětluje fungování *silentizeru*

16 Využití šorinofonu se zmiňuje rovněž později v případě záznamů hudby v obleženém Lenínradě, in MARKHASEV, Lev Solomonovich a další. Beethoven gegen Hitler: Das Leningrader Radio in der Blockade. *Osteuropa*, Vol. 61, No 8/9, 2011, s. 215–229, o šorinofonu je zmínka na s. 228.

17 Problém však nastával s ovládnutím těchto nových nástrojů i s nastudováním skladeb, které Hába mnohdy komponoval na hranici hrátelnosti. Delší rozhovor s interpretem Hábovy hudby naleznete v delším pořadu v archivu rozhlasové stanice Vltava s názvem: Mikrotonální vesmír Aloise Háby aneb: Vždyť ani sousedův pes Hector se neomezuje na západoevropskou tónovou soustavu. Vysíláno 1. října 2019. [navštíveno 19. 7. 2020] Dostupné z <https://vltava.rozhlas.cz/mikrotonalni-vesmir-aloise-haby-aneb-vzdyt-ani-souseduv-pes-hektor-se-neomezuje-8083416>.

18 Oratorium *Komunistický manifest*, opus 82 z roku 1932.

19 Až si budete chtít tuto skladbu koupit a stáhnout pro vlastní poslech, nezapomeňte, že má tři části - věty. A nezapomeňte na další Cageovu skladbu z roku 1962 s názvem „0:00“, zdá se, že i Cage ještě našel cestu, jak skladbu zdokonalit.

s vypnutým zvukem, takže pouze vidíme jeho gestikulaci a manipulaci se silentizerem.²⁰ Je otázkou, zda lze na silentizer provést i další Cageovu skladbu 0:00. Do stejné kategorie reflexe zvuků a ruchů řadím různé výzkumné ústavy, které se zabývají možnostmi zvukové modifikace přístrojů, které vydávají při provozu rušivé zvuky (vysavač, motorová pila, sekačka, mixer, klimatizace, ventilátory apod.). Výzkum probíhá tak, že nejprve se experimentálně zjistí, které zvuky jsou člověku libozvučné (šumění lesa, zurčení potoka, poryvy větru ve vysoké trávě, křupání čerstvě napadaného sněhu – zcela určitě ne dětský křik), a následně se zkoumá, zda je za daných technických možností a omezení možná konverze a transformace stávajícího nepříjemného zvuku, který příslušný přístroj produkuje, do akceptovatelné (a v budoucnu snad i libozvučné) podoby. Téma konstitutivního obklopení člověka zvuky v moderní společnosti je předmětem filozoficko-antropologických úvah o sonosféře a fonotopu. Ty budou zmíněny v kapitole věnované Mirko Novákovi a jeho textu o synchronizaci a rušivém vlivu hudby vysílané do veřejného prostoru.

Zpět a vpřed k ododionu

Další překonání hranice, vymezující svět tónů a obecně zvuků, se neodehrává pouze v současnosti a nedaleké minulosti, ale též v jiné zemi, a ještě před založením brněnského filozofického semináře. Najdeme je v německé literatuře a jeho autor má přímou vazbu na dobová filozofická a fyziologická zkoumání. V roce 1871 vyšly povídky *Bis zum Nullpunkt des Seins* německého autora Kurda Lasswitz (1848–1910). V roce 1879 vyšly v rozšířeném vydání pod názvem *Bilder aus der Zukunft – Zwei Erzählungen aus dem vierundzwanzigsten und neununddreissigsten Jahrhundert*. V povídce I. „Das Geruchsklavier“²¹ nalezneme popis nástroje, zvaného ododion neboli pachový klavír či klavír vůní. Lasswitz nechá ve svých verneovsky bohatých a mnohdy opulentnějších představách vynalézt ododion ve chvíli, kdy hudba dosáhla při svém zdokonalování vrcholu, při němž již mohl posluchač uslyšet i téměř neslyšitelné, nebo naopak již nebylo možné při jejím poslechu snést vyšší intenzitu hluku. Jak je v takové situaci možné produkci, poslech a vnímání hudby rozšířit? Pozornost se v této situaci obrátila na opomíjený smysl, jehož orgánem je nos. Čich byl dle Lasswitzova studia i úvah schopen asociací, které jsou spojeny právě s vůněmi, a literární fantazie mohla ustavit zákony harmonie a disharmonie pro vůně, které umožnily vznik ododia a posléze odoratorií neboli prostorů pro provádění vůní, které se staly vedle koncertních sálů a divadel vyhledávaným místem odpočinku.²² Výše uvedení ruští hudební avantgardisté rozšířili hudbu o zvuky, ruchy, atakovali dvanáctitónovou řadu, kterou symbolizuje klavír. Další avantgardisté učinili z ticha součást hudební kompozice, či z něj učinili celou hudební kompozici. Lasswitz zintenzivnil v literární fikci poslech hudby přidáním vůní. Jeho postup byl založen na studiu tehdejší experimentální psychologie (těm, kterým v textu již chybí spojitost se Zichem, připomínám, že Zich se habilitoval v oboru experimentální estetiky, která se v té době zaměřovala, podobně jako experimentální a empirická psychologie, na fyziologii smyslů, psychologii vnímání, psychofyziologii či vnitřní psychofyziku – tedy na témata, která jsou dnes příznačná pro kognitivní neurovědy). Lasswitzův vědecký zájem o uvedená témata lze doložit zpracováním a přípravou kritického vydání díla Georga Theodora Fechnera (1801–1887), který je považován za jednoho ze zakladatelů psychofyziky. Lasswitzova práce *G. Th. Fechner* podrobně a propojeně líčí vědecké pokusy s elektricitou, optické pokusy, psychofyziku, estetiku, zásady poznání a přírodních věd, úvahy o vědomí, morálce i víře, včetně jeho literárního díla, života a vlivu. Vyšla roku 1896 a v roce 1909 za sebou měla již třetí vydání (dotisk vyšel ještě 1910 v nakladatelství

20 Válkova „recenze“ [navštíveno 21. 2. 2020, posléze ještě několikrát]. Dostupné z <https://www.youtube.com/watch?v=VqXu9kdw10U>.

21 LASSWITZ, Kurd. *Seifenblasen und Traumkristalle*. Lüneburg: Dieter von Reeken 2012, s. 9–15. Kniha obsahuje nová vydání sbírek povídek *Bilder aus der Zukunft*, *Seifenblasen*, *Traumkristalle* a další povídky z let 1869–1910.

22 Tamtéž, s. 10 a 20.

Fr. Frommanns).²³ Lasswitzova pozornost byla zaměřena rovněž na témata filozofická – připomeňme jeho práci *Die Lehre Kants von der Idealität des Raumes und der Zeit im Zusammenhange mit seiner Kritik des Erkennens allgemeinverständlich dargestellt* (1883). Ododion, který nechal Lasswitz ve své fantazii podepřené vědeckým studiem (vystudoval matematiku a fyziku) vynalézt v roce 2094 Italem Odoratem, byl výsledek pokroku chemie, vyráběn v Německu a vyznačoval se značným rozsahem pachů a vůní, od nejstarších po nově vynalezené. Stisknutím klávesy ododia se otevíral příslušný gasometr a důmyslným mechanismem byla uvolněna vůně, která se rozptýlovala do prostředí.

V období, kdy Zich považuje na Filozofickém semináři klavír za součást nezbytné vědecké výzbroje i pro filozofy, byl klavír předmětem reflexe filozofů, hudebníků a spisovatelů, kteří v návaznosti na úvahy o smyslovém vnímání, především o sluchových a čichových vjemech a jejich rozšíření, zvažovali další možnosti expanze lidského ducha, opírajíce se při tom o tehdejší vědecké poznatky. Zichova tvrzení o klavíru jako nutné vědecké výbavě můžeme díky rozhlédnutí se za hranice Filozofického semináře považovat za opodstatněná. Klavír se může stát objektem, který podněcuje filozofickou představivost stejně intenzivně, jako ji na počátku dějin filozofie podněcovala v oblasti metafyzického tázání například sfaira, jako model univerza. A součástí toho, co reprezentuje sfaira, je to, co německý filozof Peter Sloterdijk označuje pojmem *sonosféra*, prostor vymezený zvuky v dosahu slyšitelnosti – jakési psychoakustické kontinuum, v němž je člověk neustále vnořen a které spoluutváří prostředí, v němž se odehrává jeho život.

Zich estetik – Mirko Novák o Zichovi

Všichni z uvedených vedoucích semináře či později katedry filozofie reagovali nejrůznějšími způsoby na své předchůdce. Jednotlivá vyjádření a komentáře na adresu svých předchůdců včlením průběžně do příslušných kapitol. Někdy je reflexe krátká, anekdotická, úctyhodná, jindy se vyznačuje odstupem, v jiných případech měla reakce či komentář podobu kritické reflexe. Tak tomu bylo i v případě reflexe Zichovy estetiky, kterou předložil Mirko Novák (vedoucím katedry byl v letech 1948–1953). Novák odešel v roce 1953, stejně jako dříve Zich, z Brna do Prahy na post profesora estetiky. Ve své knize *Česká estetika* věnoval pozornost některým aspektům Zichovy estetiky, s níž byl podrobně obeznámen. Jméno Otakara Zicha poprvé zmiňuje v kapitole VI. „Vývoj estetické problematiky ve škole Hostinského“.²⁴ V předchozích kapitolách Novák vyložil nejprve vliv osvícenské estetiky na estetické myšlení u nás, představil Palackého jako filozofa a estetika, mapoval zdroje, z nichž Palacký vycházel a které formovaly jeho estetické úvahy. Dílčí kapitolu věnoval konceptu systematické estetiky Josefa Durdíka. Durdík je znám jako představitel českého herbartismu, darwinismu, se zásluhami v oblasti moderní filozofické terminologie. Zich je v knize poprvé zmíněn v kapitole věnované uměnosloví Miroslava Tyrše (kap. IV). Novák se Zichovým přístupem ke studiu Tyršova díla a se Zichovou interpretací nesouhlasí. Zich se domnívá, že Tyršovu estetiku je nezbytné studovat a interpretovat s ohledem na jeho klíčové myšlenky, za něž považuje u Tyrše koncepci a ideu sokolství. Podobně můžeme z uměleckého díla Bedřicha Smetany vyvozovat jeho estetiku. Podle Zicha oba autoři zanechali málo textů, které by explicitně věnovali estetice. Proto se mohou jejich estetické názory rekonstruovat s přihlédnutím k jejich klíčovému životním a uměleckým dílům. S tímto přístupem Novák nesouhlasí. Nepopírá sice, že z koncepce sokolství a ze Smetanových skladeb můžeme odvodit estetické názory a zásady.

23 Lasswitzův odkaz jako otce německé sci-fi literatury připomněl například sborník WENZEL, Dietmar (ed.). *Kurd Lasswitz: Lehrer, Philosoph, Zukunftsträumer. Die ethische Kraft des Technischen*. Meitingen: Corian Verlag 1987. Reprint Lasswitzova textu G. T. Fechner vyšel naposledy v roce 1995 v ediční řadě *Philosophiegeschichte* Darstellungen des 19. und frühen 20. Jahrhunderts nakladatelství Dietmar Klotz.

24 NOVÁK, Mirko. *Česká estetika. Od Palackého po dobu současnou*. František Borový. Bez udání roku vydání (1941).